

ذهن و مراتب واقع‌نمایی ادراک

در اندیشه صدرالدین قونوی

مرتضی جعفریان،* دانشجوی دکتری فلسفه دانشگاه تهران
محمدجواد رضایی‌ره،** استادیار گروه فلسفه دانشگاه خوارزمی

چکیده

نظر کانت دارد، از حیث گذر از رئالیسم خام که نظریه شایع آن روزگار بوده حائز اهمیت بسیار است. قونوی همچنین مسئله مسانخت و مساوقت علم و ادراک با وجود را پیش از صدرالمتألهین طرح نموده و بسیاری از لوازم و نتایج آن را تشریح و تبیین نموده است.

مسئله اعتبار و حدود شناخت و ادراک انسان و نسبت بین حقیقت و ذات اشیاء با نمودهای ذهنی آنها، مستلزم تبیین نقش ذهن در ادراک و نسبتهای آندو با یکدیگر و همچنین رابطه آنها با متعلق ادراک است. گرچه صدرالدین قونوی مباحث علم و ادراک را با صبغه وجودشناختی مورد تحقیق و بررسی قرار داده، ضمن طرح مسائل «علم» و ارتباط آن با «وجود» و مراتب آن، نقش فاعل شناسا در امر شناخت را نیز بطور ویژه بررسی کرده است. مباحث او در اینباره مشتمل بر نظریات بدیعی است که میتواند برخی از وجوه مبهم مسائل ذهن و شناخت را روشنتر و سیر ظهور اندیشه‌های فلسفی شناخت‌شناسی را در حوزه فلسفه اسلامی آشکارتر سازد. از دیدگاه وی علم حصولی انسان که بطور عام شامل ادراک حسی، خیالی و عقلی است، دو ویژگی اساسی دارد: از یک طرف پدیدارشیء فی‌نفسه است و برخی از وجوه و مراتب و شئون حقیقت آن را مینمایاند و از طرف دیگر همیشه در چارچوبها و قیود ذهنی فاعل شناسا قوام می‌یابد و از نقش قابلی یا فاعلی ذهن تأثیر میپذیرد. عبارت دیگر، شناخت محصول تعامل عین و ذهن است. این نظریه که مدتها قبل از نظریه مشهور کانت ابراز شده، گرچه مبدأ عزیمت متفاوتی با

کلیدواژگان

پدیدار	ادراک
عین	ذهن
حقیقت	ذات
مراتب وجود	مراتب علم
فاعل شناسایی	شناخت

مقدمه

نظریه‌های شناخت را به اعتبار نقش ذهن در فرایند شناسایی به دو دسته کلی میتوان تقسیم کرد: ۱. نظریه‌هایی که ذهن را چونان آینه‌بی‌میدانند که حقایق اشیاء در آن منعکس میشود، ۲. نظریه‌هایی که ذهن را چونان عینکی میدانند که فاعل شناسا در چارچوب

(نویسنده مسئول) Email: m.jafarian.kh@gmail.com *

** Email: rezaeirah@yahoo.com

تاریخ تأیید: ۹۳/۶/۴

تاریخ دریافت: ۹۳/۳/۵